

Arend van Dam

Met illustraties van Alex de Wolf

Hoe fel de zon ook scheen

VERHALEN OVER DE
TWEEDE WERELDOORLOG

Van Holkema & Warendorf

Voorwoord

Ik heb de oorlog niet meegemaakt.
Gelukkig niet.

Voor mij is de Tweede Wereldoorlog een oorlog van verhalen. De verhalen van mijn vader en van mijn moeder. Ze waren achttien toen Duitse soldaten het land binnenvielen. Ook op school werd over de oorlog verteld. De foto's in mijn schoolboek waren zwart-wit. Alles zag er somber uit. De grijze lucht. De gezichten van de mensen. Zo ontstond het idee in mijn hoofd dat het in een oorlog altijd slecht weer is.

Toen meester Westerhof vertelde: 'Op een zonnige dag in mei...' liet mijn fantasie me in de steek. Hoe kon een oorlog beginnen met zonschijn?

Er was nog iets met de verhalen van mijn ouders en van mijn meester: zij konden heel precies vertellen wie goed en wie fout was in de oorlog. Alsof ook de werkelijkheid verdeeld is in zwart en wit.

Mijn ouders en meester Westerhof leven al lang niet meer. Nu is het mijn beurt om verhalen door te geven. Wat ik wil vertellen is dit: oorlog is niet alleen iets van vroeger, uit de tijd van de zwart-witfoto's. Ook nu moeten we elke dag ons best doen om de vrede te bewaren.

Arend van Dam

Inhoud

De Olympische Spelen in Berlijn · 8

Adolf Hitler aan de macht

Een koffer voor Hannelore · 11

Vervolging van de Joden

Hoe fel de zon ook scheen · 15

De Duitse inval

Een nieuw Nederland · 19

Anton Mussert, leider van de NSB

Een kleine stad voor een grote held · 23

Het verzet van luitenant George Maduro

Het beeld van de dokwerker · 28

De Februaristaking

Soldaten van Oranje · 32

*Engelandvaarders Erik Hazelhoff Roelfzema
en Peter Tazelaar*

Het meisje met het rode haar · 37

Hannie Schaft

Met gevaar voor eigen leven · 41

*Miep Gies, de vrouw die Anne en haar
familie hielp*

**De kinderen van de
Hollandse Schouwburg** · 45

*De reddingsactie van Walter Süskind en
Henriëtte Pimentel*

Het meisje in de trein · 49

De film van Rudolf Breslauer

Het verschil tussen goed en fout · 52
Dirigent Willem Mengelberg

Jan in Duitsland · 56
Dwangarbeid

Guus en Lienke in Nederlands-Indië · 60
De Japanse bezetting

Twee generaals, één plan · 65
De invasie van Normandië

Het dagboek van De Bedelaar · 67
De bevrijding van Brabant en Limburg

De kaarten van Corrie · 71
De hele wereld in oorlog

Soep, pap en aardappelen · 75
De Hongerwinter in Weesp

Wanneer komen ze nou? · 79
Het feest op de Dam

Wilhelmina en Juliana · 83
De wederopbouw

NAWOORD · 88

De Olympische Spelen in Berlijn

Adolf Hitler aan de macht

HET WAS RIE die begon. Luid riep ze door de trein op weg naar Duitsland: ‘H-O-L-L...’

En alle anderen vielen in: ‘... A-N-D.

HOLLAND SPREEKT EEN WOORDJE MEE.’

En nog een keer. En nog een keer.

Tot Willy lachend uitriep: ‘Je hebt er zin in, Rie!’

‘Tuurlijk,’ zei Rie. ‘Jij toch ook? Dit is de mooiste tijd van ons leven!’

‘Ik weet het niet, hoor,’ zei Willy.

‘Ben je bang dat je van mij zult verliezen?’ vroeg Rie met een grijns.

Willy schudde haar hoofd. ‘Dat is het niet,’ zei ze. ‘Ik ben een beetje bang voor die Adolf Hitler, die nu de baas is in Duitsland. Hij beweert dat alleen blanke mensen deugen. Alle andere mensen noemt hij “ondermensen”. Hij geeft de Joden de schuld van alles wat er misgaat in Duitsland. Ben je arm en heb je geen werk? Dat komt door de Joden. Adolf Hitler belooft iedereen een betere toekomst. Maar hoe eerlijk is die toekomst als je heel veel mensen buitensluit?’

‘Jij en ik gaan er toch alleen maar heen om zo hard mogelijk te zwemmen?’ zei Rie.

‘Je hebt gelijk,’ bemoeide Tinus, de hardloper uit Den Haag, zich ermee. ‘Maar ik begrijp wel wat Willy bedoelt. Wie is die rare man met dat snorretje nu helemaal dat hij ineens de baas is geworden in Duitsland?’

‘Hij is geboren in Oostenrijk,’ wist Willy.

‘Tijdens de Grote Oorlog heeft hij meegevochten. Hij is boos dat Duitsland de schuld van die oorlog heeft gekregen. Volgens hem hebben de Duitsers recht op een beter leven. Daarom wil hij een groot Duits Rijk stichten. Weten jullie trouwens dat hij eerst kunstenaar wilde worden? Hij houdt van schilderen en tekenen. Maar ze wilden hem niet hebben op de kunstacademie.’

‘Je durft wel,’ zei Tinus. ‘We komen zo in Duitsland aan. Kun je hier nog wel gewoon je mening geven, of word je dan opgesloten?’

‘Ach, we zien wel,’ zei Rie. En ze begon weer:

‘H-O-L-L-A-N-D...’

Een paar dagen later vond de opening van de Spelen plaats. Rie voelde een rilling over haar rug lopen toen ze te midden van het Nederlandse team het stadion binnen wandelde. Vooraan liepen de Grieken. Nederland ergens halverwege. En helemaal achteraan het Duitse team. Als uit één mond klonk het: 'Heil Hitler! Heil! Heil!'

Willy stootte haar aan: 'Zie je die vlaggen?' Ja, Rie zag ze heus wel, die lelijke zwarte hakenkruizen in de rood met witte vlaggen.

En ze zag ook de duizenden mensen die hun rechterarm voor zich uit strekten om de leider van hun land te groeten. Maar ze wilde er niet naar kijken. Ze kwam om te zwemmen. En wel sneller dan ooit tevoren. 'Kijk,' zei Willy. 'Daar komt de vlam!'

Toen het Olympisch vuur was ontstoken en de vlag was gehesen, werden honderden duiven losgelaten. Er klonk geknal van vuurwerk. Rie schrok ervan. Ze keek naar de duiven die wild fladderend probeerden een veilig heenkomen te zoeken. Maar steeds waren er nieuwe knallen. Er leek geen eind te komen aan het angstige geklapwiek van vleugels.

In de dagen daarop won Rie Mastenbroek drie gouden medailles. En ook nog een zilveren plak op de honderd meter vrije slag.

‘Je bent de koningin van de Olympische Spelen,’ zei Willy trots. ‘Dat ik goud heb gewonnen, heb ik ook aan jou te danken. Zonder jou hadden we nooit de estafette op de vier keer honderd meter kunnen winnen.’

‘Ach,’ zei Rie. ‘Ik deed gewoon mijn best. Trouwens, de echte keizer van de Spelen is die zwarte hardloper uit Amerika, Jesse Owens. Hij heeft vier keer goud gewonnen. En vergeet trouwens onze eigen Tinus Osendarp niet: twee keer brons!’

‘Nou, voor mij ben jij de heldin van Berlijn,’ hield Willy vol. ‘Echt magnifiek.’

Rie keek naar het blinkende goud en zilver om haar nek. Het flonkerde niet zo fel als ze had gehoopt.

‘Denk je dat er oorlog komt?’ vroeg ze aan Willy.

‘Ach, welnee,’ zei die. ‘Na die vorige grote oorlog zal Duitsland wel uitkijken. Colijn, onze minister-president, heeft het zelf op de radio gezegd: “Er is geen enkele reden om ongerust te zijn. Ga maar rustig slapen.” Die man zal toch wel weten wat hij zegt?’

Rie knikte. Ze was blij dat de trein haar veilig terugbracht naar Rotterdam. Wat was het een geluk om in een vrij land te leven!

JAREN LATER KWAMEN Rie en Willy en Tinus elkaar nog eens tegen. De oorlog die ze niet hadden verwacht was toch gekomen.

‘Nadat mijn huis in Rotterdam was platgebombardeerd, ben ik naar Engeland gevlucht,’ vertelde Willy. ‘Daar heb ik gewerkt als verpleegster om gewonde soldaten te helpen.’

‘Ik ben stom geweest,’ zei Tinus. ‘Omdat ik geen werk had, ben ik politieagent geworden. Ik moest de Duitsers helpen. Dat had ik nooit moeten doen.’

‘En jij, Rie?’ vroeg Willy. ‘Wat heb jij gedaan?’

‘Niet zoveel,’ antwoordde Rie. ‘Ik ben een tijd zwemjuf geweest. Ik ben getrouwd en heb kinderen gekregen. Mijn medailles heb ik weggegeven. Iedereen vraagt altijd: “Zeg, Rie, waarom ben je eigenlijk naar Berlijn gegaan? Je had toch wel kunnen weten dat die Hitler niet deugde?” Maar wat kon ik eraan doen? Ik zwom niet voor die akelige dictator. Ik zwom voor mezelf.’

‘Dat is wel zo,’ zei Tinus. ‘Maar we hebben ons toch ook een beetje laten gebruiken.’

‘Klopt,’ zei Willy. ‘Tijdens de wedstrijden in Berlijn mochten Joden zogenaamd gewoon meedoen. Maar de Spelen waren nog niet afgelopen of Joodse mensen werd het leven weer onmogelijk gemaakt. Ik zal nooit vergeten dat we allemaal op het middenveld stonden en dat Adolf Hitler de Olympische Spelen voor geopend verklaarde. Daarna bracht iedereen in het stadion de Hitlergroet. Het ging niet om de sport. Het ging om hem en om zijn afschuwelijke ideeën.’

‘Het is verschrikkelijk wat er allemaal is gebeurd,’ zei Rie. ‘Maar wij konden dat toen nog niet weten. Ik zou zo graag een beetje trots willen zijn op mijn medailles. Ik heb toch niemand kwaad gedaan door zo hard mogelijk te zwemmen?’

Daar konden Willy en Tinus niets aan toevoegen. *